

Євроатлантичні перспективи вітчизняної стоматології

Euro-Atlantic Prospects of Ukrainian Dentistry

**Коваленко В.В.¹, д.мед.н., доц.,
Лицишин М.З.², головний стоматолог ЗСУ**

¹Українська військово-медична академія,
Київ

²Центральна стоматологічна поліклініка
Міністерства оборони України, Київ
Kovalenko V.V.¹, Liczichin M.Z.²

¹Ukrainian Military Medical Academy, Kyiv

²Central Dental Clinic of the Ministry of
Defense of Ukraine, Kyiv

Адреса для кореспонденції:
Коваленко Віталій Володимирович
e-mail: kufab@ukr.net

Мета: Вивчити стан стоматологічної складової в системі стандартів Євроатлантичного альянсу та адаптувати стоматологічну службу України до рівня країн НАТО. **Методи:** Бібліосемантичний аналіз, системний підхід та експертне оцінювання. **Результати:** Представлені основні положення спільної доктрини НАТО з медичного забезпечення щодо діяльності стоматологічної служби. Проведено аналіз щодо відповідності стоматологічного забезпечення військовослужбовців Збройних сил України основним стандартам НАТО. **Висновки:** Визначено основні завдання та способи їхнього вирішення для успішного адаптування стоматологічного забезпечення армії до стандартів НАТО.

Ключові слова: стандарти НАТО, медичне забезпечення, стоматологічна допомога, військово-вслужбовці.

Purpose: To study the state of the dental component of the system standards of the Euro-Atlantic Alliance and the adaptation of the dental service to the level of NATO. **Methods:** Bibliosemantik analysis, systematic approach and expert evaluation. **Results:** Present the basic position of the doctrine of medical support for the activity of dental services. The analysis about the matching of dental provision of armed forces of Ukraine the main standards. **Conclusions:** The basic tasks and their solutions for the successful adaptation of dentistry providing army to NATO standards.

Key words: NATO standards, medical care, dental care, soldiers.

ВСТУП

В умовах військової агресії на території Донецької та Луганської областей, одним із ключових державних завдань у сфері покращення обороноздатності, є підготовка до вступу України в НАТО. Державна політика у сфері євроатлантичної інтеграції проводиться з метою досягнення критеріїв, необхідних для набуття членства у цій організації. Відповідно до цього, заплановано перехід усіх ключових функцій сил оборони (у т.ч. й медицини) у 2020 році на стандарти НАТО [1, 2, 7].

Реформування оборонної сфери в Україні відбувається за 5 стратегічними напрямками. Одним із ключових напрямків реформи Збройних сил

України є об'єднана система логістики і медичного забезпечення. Основна мета напрямку – створити систему медичного забезпечення, спроможну надавати відповідну медичну підтримку на всі вимоги оборонних сил України, яка відповідала б стандартам НАТО і була спроможною до спільних місій з НАТО [4, 8].

Стандарти НАТО – це узагальнююча назва системи угод, кількість яких на сьогодні сягає понад 3000. STANAG – аббревіатура, прийнята в НАТО (з англ. Standardization Agreement – «Угода зі стандартизації»). STANAG встановлює та визначає способи, порядок дій, термінологію та умови для уніфікації в рамках єдиних збройних сил або технічних операцій серед держав-

учасниць організації. Ці угоди укладені між усіма країнами-членами НАТО та охоплюють максимально все: від штабних процедур до типу палива для військової техніки та калібру стрілецької зброї тощо. Щодо складу індивідуальної аптечки, порядку організації медичної евакуації, обсягу медичної допомоги на різних рівнях та ін. також є відповідні стандарти [9, 10].

Стоматологічній допомозі як складовій медичного забезпечення військ в арміях країн НАТО приділено значну увагу. Саме тому метою дослідження є вивчення стану стоматологічної складової в системі стандартів Євроатлантичного альянсу та адаптування стоматологічної служби Збройних сил України до рівня країн НАТО.

МАТЕРІАЛ І МЕТОДИ

Об'єктом дослідження є система стандартів НАТО у сфері медичного забезпечення військ, предметом дослідження – стоматологічна складова в системі стандартів медичної допомоги військ НАТО. Для виконання поставленої мети здійснили бібліосемантичний аналіз вітчизняної та зарубіжної нормативно-правової документації, що стосується досліджуваної проблематики, методи системного підходу та експертного оцінювання.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

У спільній доктрині AJP-01(D) закладено офіційні основи медичного забезпечення операцій НАТО та викладено основні принципи, необхідні для планування та надання всіх можливих аспектів медичного забезпечення цих операцій [10]. Серед медичних стандартів НАТО слід виділити 3, що безпосередньо стосуються стоматологічного забезпечення військовослужбовців. STANAG 2466 «Стандарти стоматологічного здоров'я військовослужбовців і система класифікації стоматологічного здоров'я» (Dental Fitness Standards for Military Personnel and a Dental Fitness Classification System) призначений для контролю за станом стоматологічного здоров'я військовослужбовців ще до розгортання медичних підрозділів у театрі воєнних дій (ТВД). У НАТО впроваджена система комплексної профілак-

тики стоматологічної захворюваності серед військовослужбовців. Система планових стоматологічних обстежень, профілактичних заходів та єдиних стандартизованих програм лікування зводить до мінімуму участь військовослужбовців із гострими формами хвороб органів порожнини рота у ТВД. У стандарті представлено єдину класифікацію стоматологічного здоров'я військовослужбовців на 4 групи: Dental Fitness Class 1, Dental Fitness Class 2, Dental Fitness Class 3, Dental Fitness Class 4.

Слід зазначити, що, на жаль, в Україні згорнуті програми стоматологічної профілактики як на державному рівні, так і в системі Збройних сил України та інших силових структур. Проведення військово-лікарської експертизи за участю стоматологів у комісіях військових комісаріатів формальне та на низькому рівні. Як наслідок, простежується чітка тенденція до зростання рівня стоматологічної захворюваності серед військовослужбовців, особливо у процесі часткової мобілізації. Для прикладу, у 2015 р. нами було оглянуто 1678 мобілізованих із 4 полігонів та навчальних центрів (НЦ) у різних регіонах України. Виявлено, що 94,4% військовослужбовців потребують санації порожнини рота. До того ж цей показник був майже однаковим серед усіх категорій мобілізованих військовослужбовців, незалежно від військової спеціальності (табл. 1). Четверта частина оглянутих військовослужбовців (25,06%) потребують хірургічного

лікування, тобто видалення зубів та коренів, а кожен десятий мобілізований (11,74%) – зубного протезування. Необхідне доопрацювання та адаптування класифікації груп стоматологічного здоров'я військовослужбовців до STANAG 2466. У рамках адаптування до стандарту необхідно внести зміни до чинного «Положення про військово-лікарську експертизу...», спрямовані на підвищення вимог до стану стоматологічного здоров'я військовослужбовців. А основне, слід розробити та впровадити комплексну програму профілактики стоматологічних захворювань у ЗСУ.

STANAG 2453 AMedP-35 «Обсяг стоматологічного та щелепно-лицевого лікування на ролях 1-3» (The Extent of Dental and Maxillofacial Treatment at Role 1-3) визначає кадрове, матеріально-технічне забезпечення та обсяг медичної допомоги військовослужбовцям зі стоматологічними захворюваннями та пораненнями щелепно-лицевої ділянки на трьох етапах (ролях), що розгортаються у ТВД (батальйон-бригада-мобільний госпіталь). В основі цього стандарту модульний підхід, що ґрунтується на заздалегідь визначених групах персоналу та обладнання, для простоти управління і більшої гнучкості роботи, визначених як стандартизовані одиниці (модулі). Кожен модуль є неподільною функціональною сукупністю сил та засобів, яку обирають відповідно до особливостей завдання та оперативних вимог.

Для адаптації стоматологічної служби

Таблиця 1. Результати профілактичних оглядів військовослужбовців 4-ї хвили часткової мобілізації у НЦ ЗСУ

Навчальні центри	Оглянуто, п	Потребують лікування	
		абс.	%
НЦ «Дівички»	368	355	96,47
Полігон «Широкий лан»	357	349	97,48
НЦ «Житомир»	415	364	87,71
НЦ «Старичі»	538	516	95,91
Разом	1678	1584	94,4

ЗСУ до зазначеного стандарту НАТО, слід розробити відповідне положення про обсяг стоматологічної допомоги на 1-3 рівнях її надання. При розробці необхідно звернути увагу на кілька суттєвих відмінностей у системі вітчизняної організації стоматологічної допомоги в зоні ведення бойових дій та адаптувати їх до зазначеного стандарту НАТО. Слід визначити, яким чином забезпечити стоматологічну допомогу на рівні батальйону (роль 1), з урахуванням відсутності у штаті медичної служби цього підрозділу лікаря-стоматолога. У STANAG 2453 AMedP-35 на цьому рівні передбачено роботу лікаря-стоматолога та асистента стоматолога (медичної сестри зі стоматології). Відповідно до цього стандарту НАТО, на рівні 1 надається невідкладна стоматологічна допомога. Обсяг цієї допомоги в ЗСУ потребує уточнення та розробки локальних клінічних протоколів. На рівні бригади (роль 2) стоматологічна служба ЗСУ за штатом сформована згідно зі стандартом НАТО (лікар-стоматолог та медична сестра зі стоматології) та у змозі забезпечити відповідний обсяг стоматологічної допомоги: терапевтичну та хірургічну стоматологічну (primary dental care та dental alveolar surgery). На рівні мобільного госпіталю (роль 3) STANAG 2453 AMedP-35 передбачає наявність лікаря-стоматолога, хірурга-стоматолога (щелепно-

лицьового хірурга) та їх асистента, що необхідно враховувати при розробці вітчизняного стандарту. Для адаптації до стандарту НАТО необхідно буде суттєво змінити вміст наявного комплектно-табельного оснащення та створити нові комплекти (модулі) [3, 5]. Актуальність цієї проблеми полягає в тому, що згідно зі STANAG 2453 AMedP-35 2-й рівень оснащується мобільним дентальним рентгенапаратом (візіографом), а 3-й рівень – ортопантомографом. У ЗСУ такого оснащення немає навіть у більшості військових госпіталів.

Існуючий вітчизняний комплект ЗВ (зуболікарський) лише частково відповідає 5 натівським комплектам (модулям):

- 1) Emergency dental care (невідкладна стоматологічна допомога)
- 2) Primary dental care (первинна стоматологічна допомога)
- 3) Dental alveolar surgery (стоматологічна альвеолярна хірургія)
- 4) Secondary dental care (вторинна стоматологічна допомога)
- 5) Oro-maxillofacial (OMF) surgery (щелепно-лицьова хірургія).

STANAG 2464 AMedP-3.1 «Військова судово-стоматологічна ідентифікація» (Military Forensic Dental Identification) наводить рекомендації щодо організаційної структури груп військової польової стоматологічної ідентифіка-

ції та стандартизованого оснащення для обробки, експертизи, тлумачення і представлення стоматологічних доказів. У документі наголошено на сучасних, визнаних на міжнародному рівні, протоколах та процедурах ідентифікації особи способом дослідження залишків порожнини рота. Згідно з цим стандартом лікар-стоматолог бере участь у процесі судово-медичної експертизи.

В Україні для виконання вимог зазначеного стандарту необхідне впровадження законодавчих змін, щоб уможливити допуск військових стоматологів до проведення судово-медичної експертизи в зоні ТВД. Для цього необхідно створити єдину електронну базу ортопантомограм усіх військовослужбовців, що на даному етапі розвитку України досить проблематично.

ВИСНОВКИ

Для успішної адаптації стоматологічного забезпечення Збройних сил України до стандартів НАТО, першочергово та у період до 2020 року слід розробити і затвердити: «Комплексну програму стоматологічного здоров'я військовослужбовців», «Положення про обсяг стоматологічної допомоги на 1-3 рівнях її надання», «Положення про судово-стоматологічну ідентифікацію».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Загороднюк А. Ми з НАТО нарешті дійшли єдиного бачення наших реформ оборонної сфери // Український тиждень. – №21 (445). – 2016.
2. Біла книга 2015. Збройні Сили України. – 2015. – 105 с.
3. Коваленко В.В. Організація стоматологічного забезпечення військовослужбовців в польових умовах (на досвіді проведення АТО): методичні рекомендації. – К.: УВМА, 2016. – 36 с.
4. Лікувально-евакуаційне забезпечення Збройних сил у країнах НАТО: навч. посібник / за ред. В.Я. Білого і В.В. Паська. – К.: Українська військово-медична академія, 2002. – 134 с.
5. Лихота А.М. Військова стоматологія: підручник для слухачів УВМА / А.М. Лихота, В.В. Коваленко. – К.: Аграр Медіа Груп, 2016. – 284 с.
6. Лихота А.М. Стан стоматологічної допомоги військовослужбовцям в зоні проведення антитерористичної операції на сході України / А.М. Лихота, В.В. Коваленко, М.З. Лищишин, І.В. Федірко // Військова медицина України. – 2015. – Т. 15. – С. 30–35.
7. Указ Президента України №43/2017 від 21.02.2017 Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017–2020 роки.
8. Указ Президента України №240/2016 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України».
9. Що означають «стандарты НАТО»? // Народна армія. Жовтень 15, 2015.
10. Nato standard AJP-4.10. Allied joint doctrine for medical support. Edition by version 1. May 2015 // North Atlantic Treaty Organization Allied Joint Publication: Nato Standardization Office (NSO) © NATO/OTAN. – 170 p.

REFERENCES

1. Zahorodniuk, A. (2016). My z NATO nareshti diishly yedynoho bachennia nashykh reform oboronnoi sfery. *Ukrainsky tyzhden*, №21 (445) (in Ukrainian).
2. *Bila knyha 2015* (2015). Zbroini syly Ukrainy (in Ukrainian).
3. Kovalenko, V.V. (2016). Orhanizatsiia stomatolohichnoho zabezpechennia viiskovosluzhbovtziv v polovykh umovakh (na dosvidi provedennia ATO): *metodychni rekomendatsii*. K.: UVMA (in Ukrainian).
4. Biloho, V.Ia., & Paska, V.V. (edit). (2002). *Likuvalno-evakuatsiine zabezpechennia Zbroinykh syl u krainakh NATO: navch. posibnyk*. K.: Ukrainiska Viiskovo-medychna Akademiia (in Ukrainian).
5. Lykhota, A.M., & Kovalenko, V.V. (2016). *Viiskova stomatolohiia: pidruchnyk dlia slukhachiv UVMA*. K.: Ahrar Media Hrup (in Ukrainian).
6. Lykhota, A.M., Kovalenko, V.V., Lyshchysyn, M.Z., & Fedirko, I.V. (2015). Stan stomatolohichnoi dopomohy viiskovosluzhbovtziv v zoni provedennia antyter-orystychnoi operatsii na skhodi Ukrainy. *Viiskova medytsyna Ukrainy*, vol. 15, 30–35 (in Ukrainian).
7. *Ukaz Prezidenta Ukrainy №43/2017 vid 21.02.2017 Pro Kontseptsiiu vdoskonalennia informuvannia hromadskosti z pytan yevroatlantskoi intehtatsii Ukrainy na 2017-2020 roky* (in Ukrainian).
8. *Ukaz Prezidenta Ukrainy №240/2016 Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 20 travnia 2016 roku «Pro Stratehichni oboronnyi biuleten Ukrainy»* (in Ukrainian).
9. Shcho oznachaiut «standarty NATO»? (2015). *Narodna armii*. Zhovten 15 (in Ukrainian).
10. Nato standard AJP-4.10. Allied joint doctrine for medical support. Edition by version 1. May 2015. *North Atlantic Treaty Organization Allied Joint Publication: Nato Standardization Office (NSO)© NATO/OTAN* (in English).

Стаття надійшла в редакцію 23 лютого 2017 року